Religiøs genopbygning fem år efter jordskælvet i Japan

af Jørn Borup

Det var nogle skæbnesvangre dage, dengang for fem år siden i det nordøstlige Japan. Først en tsunami, der skyllede hen over store dele af kysten. Byer blev jævnet med jorden, og over 15.000 mennesker blev dræbt. Kort derefter kom så atomkraftulykken på værket i Fukushima.

Katastrofen er den værste i Japan siden Anden Verdenskrig og har forandret alt. 11. marts, eller '3/11' som den kaldes i Japan, er blevet en mærkedag, og her fem år efter udfordrer den stadig landet. Det gælder også religionernes rolle og selvforståelse i forbindelse hermed.

"Himlens straf", proklamerede Tokyos borgmester kort efter katastrofen, og flere andre politikere og religiøse ledere talte da også om "guddommelig indgriben". Det var menneskenes handlinger, der dybest set havde fremkaldt ulyksalighederne, hvad enten disse var nedsendt fra de japanske guder (*kami*) eller udtryk for buddhistisk karma.

Men frem for at fokusere på *forklaringer* har den mest typiske reaktion fra de religiøse organisationer været *praksis*. Ud over de mange tabte menneskeliv er også templer, helligdomme og kirker ødelagt eller jævnet med jorden, og et stort genoprettelsesprojekt er nødvendigt også for de religiøse organisationer fra de forskellige religioner.

Alle religiøse organisationer har de sidste fem år bidraget med nødhjælpsarbejde i forskelligt omfang, flere af dem meget kort tid efter tsunamien skyllede ind over land. Antallet af volontører, der via de religiøse organisationer har investeret tid og personlige ressourcer, har været betydeligt, og faktisk har der ikke været så stor religiøs mobilisering siden Anden Verdenskrig.

Buddhister har i stor stil foretaget begravelses- og mindeceremonier for de afdøde, endda med pragmatisk samarbejde på tværs af sekteriske skel. Buddhisttempler har været brugt til evakueringsrum, opmagasineringslagre, skoler og opholdscentre for volontører. Higashi Honganji-templet i Kyoto skulle eksempelvis have fejret en stor 750-års mindeceremoni til ære for grundlæggeren Shinran, men de valgte i stedet at bruge ressourcer på at omdanne begivenheden til

en nødhjælpsevent, og templets ansatte fyldte lastbiler til Tohoku med vand, mad, medicin og transportable toiletter.

Shintogrupper har igangsat rekonstruktion af helligdomme, og religiøse festivaler, kulturelle performances og ritualer er genoplivet for at skabe fællesskab og fundraise til genopbygning af regionen. Henvendt til kamierne reciterede shintopræster i Nara-helligdommen Kasuga renselsesbønnen *oharae no kotoba* 10.000 gange for at gøre bod og rituelt rense verden.

Nye religioner som Tenrikyō, Risshō Kōseikai, Shinnyō-en og Soka Gakkai har via deres mange velfungerende netværk og engagerede medlemmer været aktive. Soka Gakkai omdannede deres hovedkvarter til et taskforce-hovedkvarter og sendte grupper af læger og sygeplejere samt tusinder af volontører til Sendai-området, og allerede den 14. marts var 3200 flygtninge indkvarteret i 24 af gruppens centre i området.

Kristne organisationer har stået for nødhjælp, sorgarbejde og ekstra gudstjenester. Ikke mindst de kristne kirkers globale netværk har hjulpet til koordination af nødhjælpsarbejdet.

Fra udlandet kom hjælpen fra religiøse organisationer som den buddhistiske Tzu Chi-organisation fra Taiwan, der sendte betydelige summer af nødhjælpspenge. Men også japanske buddhistgrupper i udlandet (som eksempelvis Hawaii) har støttet med penge eller sendt frivillige til det nordlige Japan.

En bemærkelsesværdig indsats har været de tværreligiøse initiativer. Religiøse grupperinger, der normalt ikke har noget med hinanden at gøre, har samarbejdet i fælles tjeneste, og buddhistpræster fra forskellige sekter har holdt fælles begravelses-, kremations- og mindeceremonier. Det trans-sekteriske religionsarbejde blev symboliseret af en katolsk præst, der under nødhjælpsarbejdet bar armbånd fra forskellige religioner.

Japanske religionsforskere har desuden i samarbejde med ledende religiøse personer bidraget med udveksling og opdateringer af information på hjemmesider og Facebook i initiativer som Religious Network for Earthquake Relief in Japan og Japan Religion Coordinating Center for Disaster Relief.

Religiøs 3/11-effekt?

Tsunamien og den efterfølgende ulykke på atomkraftværket var en katastrofe af apokalyptiske dimensioner. Religiøse organisationer fik mulighed for at vise deres værd som også socialt engagerede. Mange nødhjælpsarbejdere fik positive oplevelser af samarbejdet med de religiøse organisationer. Mange nødstedte i Tohoku-regionen nød godt af religionernes hjælp, og mange familier og efterladte har været overstrømmende i deres lovprisninger.

Paradoksalt nok har katastrofen, i hvert fald midlertidigt, været med til i Japan at vende et mere negativt billede af religion til et generelt positivt billede. Det er muligt, religion ikke kan forklare katastrofen, men den kan via sine udøvere tage sig af konsekvenserne af den.

Næste fase i genopbygningen er mindst lige så vigtig, også for de religiøse organisationers fortsatte image. Man taler om fasen "efter skælvet", hvor en længerevarende post-katastrofe-strategi til genopbygning af lokale samfund og religionens plads deri skal forhandles og forvaltes. De religiøse organisationer er da også nogle af de få grupper, der faktisk har bibeholdt et aktivt nødhjælpsengagement, længe efter nationale og internationale hjælpeprogrammer er rejst væk.

Allerede nu viser der sig tegn på forandring, som måske vil være vedvarende. Under og umiddelbart efter katastrofen samarbejdede religiøse aktører ofte med specialister fra andre sociale funktionsområder. Psykologer, psykiatere, terapeuter, læger og sundhedsarbejdere var også med i front og har inspireret religiøse organisationer til at indoptage ekspertise fra disse.

Buddhistiske cafeer og barer er åbnet, både i Tohoku-regionen og i Tokyo, Osaka og Kyoto, ikke mindst for at vise, at et netværk af engagerede, unge præster kan mere end at lire sutraer af til mindeceremonier. Flere buddhistpræster uddannes nu også i sorgbearbejdelse og mere interaktiv, social kontakt til medmennesker.

Religion er blevet til mental terapi og socialt engagement. Arbejde for fred, menneskerettigheder, økologi, "livsværdier" og initiativer til at modarbejde diskrimination og mindske høje selvmordsrater har været del af programpunkterne for flere buddhistiske NGO'er. Kritiske røster og aktivisme mod a-kraftværker siden 3/11 fra buddhistisk side har ikke mindst haft en del indflydelse på det ellers typisk konservative, religiøse Japan. Forsamlingen af Japanske Buddhister er et af de

toneangivende netværk, der med katastrofen som baggrund appellerer til alternative energiløsninger og værdier i et moderne, vækstorienteret samfund.

Det er for tidligt at sige noget om langtidsperspektiverne af en sådan "3/11-effekt". Men tilsyneladende har katastrofen paradoksalt nok givet liv til religion. Både de gamle og de nye religioner, religiøse netværk og individer har deltaget i nødhjælpsarbejde og tager del i genopbygningsfasen. Shinto- og buddhistpræster har sammen med kristne præster og repræsentanter for de nye religioner sørget for bønner og ceremonier for de afdøde og stået for sjælesorg for berørte, også uden for medlemsregistrene.

Mange japanere har derfor fået et andet, mere lyst og positivt billede af religion. Måske vil mange endog genoplive det kulturelle mantra, at japanerne "tyer til guderne i krisetider". Religionerne selv kan bruge dette til at redefinere deres arbejdsområde, selvforståelse og almene eksistensberettigelse i et moderne samfund som det japanske.

Teksten er et uddrag fra artiklen "Gudernes straf", der udkommer i forbindelse med fem-året for 3/11 i bogen Japan i bevægelse *(red. Jørn Borup, Annette Skovsted Hansen og Anemone Platz, Forlaget Univers 2016). Du kan læse mere om religion i Japan, se billeder og finde links til videoer på japanskreligion.dk*

Buddhistmunk samler ind til katastroferamte

Oplysning om og indsamling til katastroferamte ved Higashi Honganji-templet i Kyoto